

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

CZWARTA SEKCJA

SPRAWA BARAN P. POLSCE

(Skarga nr 53315/09)

WYROK

STRASBURG

dn. 28 maja 2013 r.

Wyrok stanie się prawomocny zgodnie z warunkami określonymi w artykule 44 § 2 Konwencji. Wyrok ten podlega korekcie wydawniczej przed jej opublikowaniem w ostatecznej wersji.

W sprawie Baran p. Polsce,

Europejski Trybunał Praw Człowieka (czwarta sekcja), jako izba składająca się z następujących sędziów :

Ineta Ziemele, *przewodnicząca*,

Päivi Hirvelä,

George Nicolaou,

Ledi Bianku,

Zdravka Kalaydjieva,

Krzysztof Wojtyczek,

Faris Vehabović,

oraz Françoise Elens-Passos, *kanclerz sekcji*,

Obradując na posiedzeniu niejawnym w dniu 7 maja 2013 r.,

wyduje następujący wyrok, który został przyjęty w tym dniu :

POSTĘPOWANIE

1. Sprawa wywodzi się ze skargi (nr 53315/09) wniesionej w dniu 29 września 2009 roku przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka na podstawie artykułu 34 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności („Konwencja”) przez obywatelkę polską Panią Jadwigę Baran („skarżąca”).

2. Skarżąca była reprezentowana przez mecenasa G. Stępniewskiego, adwokata praktykującego w Błoniu. Rząd polski („Rząd”) był reprezentowany przez jego pełnomocnika Pana J. Wołasiewicza, oraz przez jego następczynię Panią J. Chrzanowską z Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

3. Skarżąca zarzuciła w szczególności, że pozbawienie jej wolności w związku z przymusowym umieszczeniem w szpitalu jest sprzeczne z artykułem 5 Konwencji. Nadto, na podstawie artykułu 5 § 5 Konwencji skarżąca zarzuciła, że sądy krajowe odmówiły przyznania jej odszkodowania z tego tytułu.

4. W dniu 12 września 2011 r. Przewodniczący podjął decyzję o powiadomieniu Rządu o wpłynięciu skargi. Nadto, na mocy artykułu 29 § 1 Konwencji przyjęto, że sprawa zostanie rozpatrzona w tym samym czasie zarówno, co do dopuszczalności jak i co do meritum. -/-

STAN FAKTYCZNY

I. OKOLICZNOŚCI SPRAWY

5. Skarżąca urodziła się w 1947 roku i mieszka w Ołtarzewie.

6. W dniu 10 października 2002 roku skarżąca stawiała się na rozprawę w Sądzie Rejonowym w Pruszkowie w sprawie prowadzonej w związku ze znęcaniem się nad jej bratową.

7. Po zamknięciu rozprawy skarżąca miała zachować się obraźliwie a nawet agresywnie w stosunku do przewodniczącej składu sędziowskiego prowadzącej rozprawę. W związku z tym, została wymierzona jej kara w postaci jednego dnia pozbawienia wolności za naruszenie powagi sądu. Środek ten został niezwłocznie zastosowany wobec skarżącej, którą przewieziono na komisariat policji.

8. Ponieważ skarżąca była nadal bardzo pobudzona, a nawet zachowywała się agresywnie, tego samego dnia funkcjonariusze policji przewieźli ją do szpitala psychiatrycznego w Pruszkowie celem przeprowadzenia badań przez lekarza psychiatrę. Lekarz zdecydował o jej przymusowym zatrzymaniu w szpitalu, zauważając, że z historii choroby sporządzonej w 1996 roku wynika, że cierpi na zespół paranoiczny. Skarżąca została zatrzymana do rana następnego dnia i podano jej leki uspakajające.

9. W dniu 14 października 2002 roku, sędzia udał się do szpitala, w którym przebywała skarżąca i wydał postanowienie o przeprowadzeniu badań psychiatrycznych w celu ustalenia, czy hospitalizacja była prawnie uzasadniona.

10. Opinia psychiatryczna przedstawiona w dniu 16 października 2002 roku wykazała, że hospitalizacja skarżącej była uzasadniona, z uwagi na fakt, że miała objawy nieodpowiednio leczonego przewlekłego zaburzenia psychicznego, a jej stan pogorszył się w związku z wydarzeniami, które miały miejsce w czasie rozprawy w dniu 10 października 2002 roku powodując, że stwarzała zagrożenie dla innych osób.

11. Skarżąca pozostała w szpitalu do dnia 21 października 2002 roku. Tego dnia została zwolniona, by móc stawić się na rozprawie, w czasie której sąd miał dokonać kontroli legalności pozbawienia wolności skarżącej w związku z poddaniem jej badaniom w szpitalu. Po zwolnieniu skarżąca już nie pojawiła się więcej w szpitalu. Nie stawiała się również na rozprawę.

A. Postępowanie mające na celu kontrolę legalności pozbawienia skarżącej wolności w związku z umieszczeniem jej w szpitalu.

12. Postanowieniem z dnia 2 czerwca 2004 roku, na podstawie artykułu 23 ustęp 1 Ustawy o ochronie zdrowia psychicznego (zob. paragraf 22 poniżej) Sąd Rejonowy w Pruszkowie stwierdził, że pozbawienie skarżącej wolności w związku z poddaniem jej badaniom w klinice psychiatrycznej było zasadne. Powołując się na opinię psychiatryczną z dnia 16

października 2002 roku, sąd zauważył, że zachowanie skarżącej cierpiącej na chorobę psychiczną stwarzało zagrożenie dla innych osób.

13. Skarżąca złożyła odwołanie.

14. W dniu 7 kwietnia 2005 roku, Sąd Okręgowy w Warszawie zmienił postanowienie z dnia 2 czerwca 2004 roku w ten sposób, że uznał, iż pozbawienie skarżącej wolności w związku z poddaniem jej badaniom w szpitalu psychiatrycznym nie było zgodne z prawem.

Sąd powołał się na opinię z dnia 5 listopada 2004 roku wydaną po obserwacji psychiatrycznej skarżącej, w której stwierdzono, że nie cierpi ona na chorobę psychiczną a jedynie na zaburzenia zachowania (osobowość paranoiczna). Stwierdzenie to oznaczało, że nie zostały spełnione przesłanki, na podstawie których zgodnie z przepisami obowiązującej ustawy można zastosować przymusowe umieszczenie w szpitalu. W ocenie sądu, naganne zachowanie skarżącej w dniu przyjęcia do kliniki nie mogło uzasadnić zastosowania tego środka. Sąd odnotował, że charakter leczenia skarżącej w szpitalu psychiatrycznym polegający jedynie na podawaniu środków uspokajających potwierdzał wnioski zawarte w opinii psychiatrycznej, z której wynikało, że nie cierpi ona na chorobę psychiczną. Sąd zauważył również, że już po zwolnieniu skarżącej ze szpitala personel medyczny wyraził opinię, że jej hospitalizacja nie była konieczna.

15. Postanowienie Sądu Okręgowego z dnia 7 kwietnia 2005 roku, zamykające postępowanie jest prawomocne.

B. Powództwo wszczęte przez skarżącą w celu uzyskania odszkodowania za poniesioną szkodę w postaci pozbawienia wolności w związku z przymusowym umieszczeniem w szpitalu.

16. W dniu 20 września 2005 roku skarżąca wszczęła powództwo przeciwko Państwu i szpitalowi psychiatrycznemu w Pruszkowie na podstawie artykułów 23 i 24 Kodeksu cywilnego o uzyskanie odszkodowania za szkodę poniesioną z powodu naruszenia wolności osobistej w związku z umieszczeniem jej w klinice psychiatrycznej. Skarżąca zażądała publicznych przeprosin od wyżej wymienionego szpitala.

17. Wyrokiem z dnia 29 czerwca 2007 roku, Sąd Okręgowy w Warszawie oddalił powództwo skarżącej. W dniu 27 marca 2008 roku Sąd Apelacyjny w Warszawie utrzymał ten wyrok w mocy.

18. Stwierdziwszy, że doszło do naruszenia wolności osobistej skarżącej, sądy obu instancji stwierdziły równocześnie, że nie było ono niezgodne z prawem. W szczególności, zarówno służby medyczne jak i przedstawiciele władz przestrzegały, w czasie przyjmowania skarżącej do szpitala psychiatrycznego, procedury przymusowego umieszczania w szpitalu przewidzianej w ustawie o ochronie zdrowia psychicznego.

19. Sądy obu instancji odnotowały, że zgodnie z artykułem 23 wyżej wymienionej ustawy istnienie choroby psychicznej i wynikające z niej zachowanie chorego wskazujące na to, że zagraża bezpośrednio sobie lub

innym osobom stanowią przesłanki *sine qua non* przymusowego umieszczenia w szpitalu. Lekarz, który postanowił o przyjęciu skarżącej do szpitala uznał, że przesłanki te zostały spełnione. Wniosek lekarza w tej kwestii został potwierdzony przez wydaną później opinię psychiatryczną.

20. Zakwestionowanie wyżej wymienionej opinii psychiatrycznej w czasie przeprowadzonej *a posteriori* kontroli sądowej nie sprawiło, że działania personelu medycznego wobec skarżącej można było uznać za niezgodne z prawem. Takie jak przyjęta w przedmiotowej sprawie opinia lekarska, często wydawana w pośpiechu, jest warunkowa i z tego względu stała się przedmiotem kontroli przeprowadzonej po jej zastosowaniu. Wziąwszy pod uwagę okoliczności przymusowego umieszczenia w szpitalu, nie można wykluczyć, że w wydanej w tej materii opinii lekarskiej można było stwierdzić błąd w ocenie. Kontrola sądowa była zabezpieczeniem umożliwiającym niezwłoczne naprawienie tego błędu.

21. Postanowieniem wydanym w dniu 8 kwietnia 2009 roku Sąd Najwyższy odmówił rozpatrzenia skargi kasacyjnej skarżącej.

II. WŁAŚCIWE PRAWO KRAJOWE

22. *Ustawa o ochronie zdrowia psychicznego*

Artykuł 23

„1. Osoba chora psychicznie może być przyjęta do szpitala psychiatrycznego bez zgody wymaganej w art. 22 tylko wtedy, gdy jej dotychczasowe zachowanie wskazuje na to, że z powodu tej choroby zagraża bezpośrednio własnemu życiu albo życiu lub zdrowiu innych osób.

2. O przyjęciu do szpitala osoby, o której mowa w ust. 1, postanawia lekarz wyznaczony do tej czynności po osobistym jej zbadaniu i zasięgnięciu w miarę możliwości opinii drugiego lekarza psychiatry albo psychologa.

3. Lekarz, o którym mowa w ust. 2, jest obowiązany wyjaśnić choremu przyczyny przyjęcia do szpitala bez zgody i poinformować go o jego prawach.

4. Przyjęcie do szpitala, o którym mowa w ust. 1, wymaga zatwierdzenia przez ordynatora (lekarza kierującego oddziałem) w ciągu 48 godzin od chwili przyjęcia. Kierownik szpitala zawiadamia o powyższym sąd opiekuńczy miejsca siedziby szpitala w ciągu 72 godzin od chwili przyjęcia.

5. Czynności, o których mowa w ust. 2, 3 i 4, odnotowuje się w dokumentacji medycznej.

Artykuł 24

1. Osoba, której dotychczasowe zachowanie wskazuje na to, że z powodu zaburzeń psychicznych zagraża bezpośrednio swojemu życiu albo życiu lub zdrowiu innych osób, a zachodzą wątpliwości, czy jest ona chora psychicznie, może być przyjęta bez zgody wymaganej w art. 22 do szpitala w celu wyjaśnienia tych wątpliwości.

2. Pobyt w szpitalu, o którym mowa w ust. 1, nie może trwać dłużej niż 10 dni.

3. Do przyjęcia do szpitala, o którym mowa w ust. 1, stosuje się zasady i tryb postępowania określony w art. 23.

23. Kodeks cywilny (przepisy dotyczące ochrony dóbr osobistych)

Artykuł 23

„Dobra osobiste człowieka, jak w szczególności zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, nazwisko lub pseudonim, wizerunek, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska, pozostają pod ochroną prawa cywilnego niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach. „

Artykuł 24

1. Ten, czyje dobro osobiste zostaje zagrożone cudzym działaniem, może żądać zaniechania tego działania, chyba że nie jest ono bezprawne. W razie dokonanego naruszenia może on także żądać, ażeby osoba, która dopuściła się naruszenia, dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków, w szczególności ażeby złożyła oświadczenie odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie. Na zasadach przewidzianych w kodeksie może on również żądać zadośćuczynienia pieniężnego lub zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny.

2. Jeżeli wskutek naruszenia dobra osobistego została wyrządzona szkoda majątkowa, poszkodowany może żądać jej naprawienia na zasadach ogólnych.

(...) ».

PRAWO

I. DOMNIEMANE NARUSZENIE ARTYKUŁU 5 § 1 KONWENCJI

24. Powołując się na artykuł 5 Konwencji skarżąca zarzuciła naruszenie jej prawa do wolności i bezpieczeństwa osobistego w związku z umieszczeniem jej na jedenaście dni w szpitalu psychiatrycznym. Przepis Konwencji cytowany przez skarżącą brzmi, w odpowiedniej części, następująco:

« 1. Każdy ma prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego. Nikt nie może być pozbawiony wolności, z wyjątkiem następujących przypadków i w trybie ustalonym przez prawo:

(...)

e) zgodnego z prawem pozbawienia wolności osoby w celu zapobieżenia szerzenia przez nią choroby zakaźnej, osoby umyślowo chorej, alkoholika, narkomana lub włóczęgi;

(...) ».

A. Dopuszczalność skargi

25. Trybunał stwierdza, że skarga nie może być uznana za oczywiście niezasadzoną w rozumieniu artykułu 35 § 3(a) Konwencji. W dalszej

kolejności uważa, że nie jest również niedopuszczalna z jakichkolwiek innych przyczyn. Należy, zatem uznać ją za dopuszczalną.

B. Meritum

26. Rząd nie wypowiedział się w kwestii zarzutu.

27. Skarżąca podtrzymała swoje żądania.

28. Trybunał przypomniał, że zgodnie z artykułem 5 § 1 Konwencji każde pozbawienie wolności musi być „zgodne z prawem”, co zawiera wymaganie, by zostało przeprowadzone „zgodnie z procedurą przewidzianą przez prawo”. W tym miejscu Konwencja nade wszystko odwołuje się do prawa krajowego i ustanawia obowiązek zgodności istniejących w nim zarówno materialnoprawnych jak i procesowych gwarancji (*Witold Litwa p. Polsce*, nr 26629/95, § 72, dn. 4 kwietnia 2000).

29. W przedmiotowej sprawie, postanowieniem z dnia 7 kwietnia 2005 roku, wydanym w postępowaniu mającym na celu kontrolę legalności pozbawienia wolności skarżącej, Sąd Okręgowy w Warszawie orzekł, że środek ten był niezgodny z prawem krajowym (zob. paragraf 14 powyżej). W szczególności przesłanki, od których artykuł 23 Ustawy o ochronie zdrowia psychicznego uzależnia zastosowanie przymusowego umieszczenia w szpitalu nie zostały spełnione w przypadku skarżącej.

30. Chociaż sądy cywilne w postępowaniu o odszkodowanie, wszczętym w późniejszym okresie przez skarżącą, postanowiły w sprawie inaczej niż w postanowieniu z dnia 7 kwietnia 2005 roku (zob. poniżej paragrafy 16-20), to jedynie to postanowienie ma znaczenie w przedmiotowej sprawie, zważywszy, że zostało wydane przez sąd właściwy do rozpatrzenia zgodności wymogów proceduralnych i materialnych, niezbędnych do ustalenia legalności, w rozumieniu Konwencji, pozbawienia wolności skarżącej.

31. Wziąwszy powyższe pod uwagę oraz ponieważ Rząd nie przedstawił żadnego argumentu o innej treści, Trybunał stwierdził, że pozbawienie wolności skarżącej nie było zgodne z prawem w rozumieniu artykułu 5§1 Konwencji (zob. analogicznie *G.K. p. Polsce*, nr 38816/97, § 76, dn. 20 stycznia 2004 r.).

32. Doszło zatem do naruszenia tego przepisu.

II. DOMNIEMANE NARUSZENIE ARTYKUŁU 5 § 5 KONWENCJI

33. Skarżąca skarżyła się na odmowę przyznania jej przez sądy krajowe odszkodowania za szkodę poniesioną w następstwie niezgodnego z prawem pozbawienia wolności. Przywołała artykuł 5 § 5 Konwencji, który brzmi jak następuje:

„(...)

5. Każdy, kto został pokrzywdzony przez niezgodne z treścią tego artykułu zatrzymanie lub aresztowanie, ma prawo do odszkodowania. „

A. Dopuszczalność skargi

34. Trybunał stwierdza, że skarga nie może być uznana za oczywiście nieuzasadnioną w rozumieniu artykułu 35 § 3(a) Konwencji. W dalszej kolejności uważa, że nie jest również niedopuszczalna z jakichkolwiek innych przyczyn. Należy, zatem uznać ją za dopuszczalną.

B. Meritum

35. Trybunał przypominał, że prawo do odszkodowania przewidziane w art. 5 ust. 5 Konwencji wymaga, aby naruszenie któregoś z pozostałych ustępów tego przepisu zostało ustalone przez władze krajowe lub przez instytucje Konwencji (*N.C. p. Włochom* [WI], nr 24952/94, § 49, ETPCz, 2002-X).

36. W przedmiotowej sprawie skarżąca, powołując się na postanowienie Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 7 kwietnia 2005 roku, w którym stwierdzono, że pozbawienie jej wolności w związku z umieszczeniem w szpitalu psychiatrycznym było niezgodne z prawem, wszczęła powództwo o odszkodowanie za poniesioną z tego tytułu szkodę. Ale skarżąca nie wygrała tego postępowania. W szczególności, rozpoznając powództwo o odszkodowanie, sądy nie oparły swych rozstrzygnięć na postanowieniu Sądu Okręgowego w Warszawie, wydanym w postępowaniu mającym na celu kontrolę legalności pozbawienia wolności skarżącej.

37. I tak, skarżąca, pokrzywdzona przez niezgodne z artykułem 5 § 1 Konwencji pozbawienie wolności, nie uzyskała w krajowym porządku prawnym odszkodowania zgodnie z artykułem 5 § 5 Konwencji (*Topaloğlu p. Turcji*, nr 38388/04, § 41, dn. 3 lipca 2012 r.).

38. Informacje te są dla Trybunału wystarczające by stwierdzić, że doszło do naruszenia artykułu 5 § 5 de la Konwencji.

III. ZASTOSOWANIE ARTYKUŁU 41 KONWENCJI

39. Zgodnie z artykułem 41 Konwencji,

„Jeśli Trybunał stwierdzi, że nastąpiło naruszenie Konwencji lub jej Protokołów oraz jeśli prawo wewnętrzne Wysokiej Układającej się Strony pozwala tylko na częściowe usunięcie konsekwencji tego naruszenia, Trybunał orzeka, gdy zachodzi potrzeba, słuszne zadośćuczynienie pokrzywdzonej stronie.”

A. Szkoda

40. W skardze złożonej do Trybunału skarżąca zażądała 30 000 i 170 000 złotych za poniesioną odpowiednio szkodę materialną i moralną. W uwagach dotyczących dopuszczalności i meritum sprawy skarżąca oświadczyła, że podtrzymuje wcześniej przedstawione roszczenia.

41. Rząd nie wypowiedział się w przedmiocie żądania skarżącej.

42. Trybunał nie widzi związku przyczynowego między stwierdzonym naruszeniem a żądaniami co do szkody materialnej i odrzuca to żądanie. Natomiast Trybunał sądzi, że zasadne jest przyznanie skarżącej 6 000 euro z tytułu szkody moralnej.

B. Odsetki za zwłokę

43. Trybunał uznaje, że odsetki z tytułu niewypłacenia zasądzonych kwot powinny być naliczone według stopy równej krańcowej stopie procentowej Europejskiego Banku Centralnego, powiększonej o trzy punkty procentowe.

Z TYCH PRZYCZYN TRYBUNAŁ JEDNOGŁOŚNIE,

1. *Uznaje* skargę za dopuszczalną ;
2. *Stwierdza*, że doszło do naruszenia artykułu 5 § 1 Konwencji ;
3. *Stwierdza*, że doszło do naruszenia artykułu 5 § 5 Konwencji ;
4. *Stwierdza*
 - a) że pozwane Państwo winno wypłacić skarżącemu w ciągu trzech miesięcy od dnia, w którym wyrok stanie się prawomocny zgodnie z artykułem 44 § 2 Konwencji kwotę 6 000 EUR (sześć tysięcy euro) z tytułu szkody moralnej, która będzie przeliczona na

polskie złote po kursie z dnia zapłaty, powiększoną o podatek, który może być pobrany,

b) że od wygaśnięcia wyżej wspomnianego terminu do momentu zapłaty będą płacone zwykłe odsetki według stopy procentowej równej krańcowej stopie Europejskiego Banku Centralnego stosowanej w tym okresie, powiększonej o trzy punkty procentowe.

5. *Oddala* pozostałą część roszczenia skarżącej dotyczącego słusznego zadośćuczynienia.

Sporządzono w języku francuskim i obwieszczono pisemnie w dniu 28 maja 2013 roku, zgodnie z artykułem 77 §§ 2 i 3 Regulaminu Trybunału.

Françoise Elens-Passos
Kancierz

Ineta Ziemele
Przewodnicząca